

УДК 339.92(477:439)(045)

Гоблик Володимир Васильович

професор, доктор економічних наук

Кафедра економіки та фінансів

Мукачівський державний університет

Гоблик Владимир Васильевич

профессор, доктор экономических наук

Кафедра экономики и финансов

Мукачевский государственный университет

Hoblyk Volodymyr

DSc of Economics, Professor

Department of Economics and Finance

Mukachevo State University

Реслер Марина Василівна

професор, доктор економічних наук

Кафедра обліку і оподаткування та маркетингу

Мукачівський державний університет

Реслер Марина Васильевна

профессор, доктор экономических наук

Кафедра учета и налогообложения и маркетинга

Мукачевский государственный университет

Resler Maryna

DSc of Economics, Professor

Department of Accounting, Taxation and Marketing

Mukachevo State University

Дем'ян Ярослава Юрїївна

доцент, кандидат економічних наук

Кафедра географії та туризму

Мукачівський державний університет

Демьян Ярослава Юрьевна

доцент, кандидат экономических наук

Кафедра географии и туризма

Мукачевский государственный университет

Demyan Yaroslava

PhD in Economics, Associated Professor

Department of Geography and Tourism

Mukachevo State University

**ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ
ГОСПОДАРСТВ У ПРИКОРДОННОМУ РЕГІОНІ
ИНВЕСТИЦИОННАЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ ЛИЧНЫХ
КРЕСТЬЯНСКИХ ХОЗЯЙСТВ В ПОГРАНИЧНОМ РЕГИОНЕ
INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF PERSONAL PEASANT FARMS
IN THE BORDER REGION**

***Анотація.** В статті досліджено залучення іноземних інвестицій у Закарпатську область в межах транскордонного регіону. Проаналізовано інвестиційне співробітництво з територіями, що мають дотичний кордон з країнами Європейського Союзу - Польщею, Румунією, Угорщиною, Словаччиною. Встановлено, що найбільш інтенсивна співпраця здійснюється в українсько-угорському транскордонному регіоні. Угорщина, поряд з прямими іноземними інвестиціями, здійснює і кредитування на умовах пов'язаної допомоги, і через Програму економічного розвитку Егана Еде, зміцнюючи економічні, культурні та історичні зв'язки зі своїми*

прикордонними територіями. Використовуючи статистичні методи проаналізовано надходження прямих іноземних інвестицій в Закарпатську область. Встановлено, що загальний обсяг прямих іноземних інвестицій складає 243 млн дол. США, в тому числі із країн Європейського Союзу 225,3 млн дол. США, становить 92,7% від загального обсягу. Визначено, що найбільшу зацікавленість серед іноземних інвесторів за видами економічної діяльності розміщені наступним чином: промисловість – 77,3% (загального обсягу), оптова та роздрібна торгівля, – 5,2%, далі - транспорт, сільське господарство, лісове та рибне господарство, будівництво, операції з нерухомим майном. Частка капіталовкладень Угорщини у Закарпатську область є найбільш відчутною серед країн-сусідів. Розглянуто можливості використання досвіду Угорщині в проведенні адміністративно-територіальної та земельної реформи та можливості його застосувати в територіальних громадах. Запропоновано створити в об'єднаних громадах асоціацію виробників сільськогосподарської продукції за участю фермерських, особистих селянських господарств та іноземного інвестора. Закладено методика та принципи створення асоціації. В процесі дослідження було виявлено чинники, що стримують процес інвестування та покращення інвестиційного клімату в транскордонному регіоні. Найбільш вагомими є недостатній розвиток прикордонної інфраструктури, невідповідне інституційне забезпечення інвестиційної діяльності, низька якість людського капіталу, інертність прикордонного бізнесу.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційне співробітництво, транскордонне співробітництво, особисті селянські господарства, асоціація.

Анотація. В статті досліджено привлечення іноземних інвестицій в Закарпатську область в межах трансграничного регіону. Проаналізовано інвестиційне співробітництво з територіями, які мають спільну кордонну межу з країнами Європейського Союзу - Польшею,

Румынией, Венгрией, Словакией. Установлено, что наиболее интенсивное сотрудничество осуществляется в украинско-венгерском трансграничном регионе. Венгрия, наряду с прямыми иностранными инвестициями, осуществляет и кредитования на условиях связанной помощи, и через Программу экономического развития Эгана Эде, укрепляя экономические, культурные и исторические связи со своими пограничными территориями. Используя статистические методы, проанализированы поступления прямых иностранных инвестиций в Закарпатскую область. Установлено, что общий объем прямых иностранных инвестиций составляет 243 млн долл. США, в том числе из стран Европейского Союза 225,3 млн долл. США, составляет 92,7% от общего объема. Определено, что наибольший интерес среди иностранных инвесторов по видам экономической деятельности размещен следующим образом: промышленность - 77,3% (общего объема), оптовая и розничная торговля - 5,2%, далее - транспорт, сельское хозяйство, лесное и рыбное хозяйство, строительство, операции с недвижимым имуществом. Доля капиталовложений Венгрии в Закарпатскую область является наиболее ощутимой среди стран-соседей. Рассмотрены возможности использования опыта Венгрии в проведении административно-территориальной и земельной реформы и возможности его применить в территориальных общинах. Предложено создать в объединенных общинах ассоциации производителей сельскохозяйственной продукции с участием фермерских, личных крестьянских хозяйств и иностранного инвестора. Заложена методика и принципы создания ассоциации. В процессе исследования было выявлено факторы, сдерживающие процесс инвестирования и улучшения инвестиционного климата в трансграничном регионе. Наиболее значимыми являются недостаточное развитие пограничной инфраструктуры, несоответствующее институциональное обеспечение инвестиционной деятельности, низкое качество человеческого капитала, инертность приграничного бизнеса.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционное сотрудничество, трансграничное сотрудничество, личные сельские хозяйства, ассоциация.

Summary. The article examines the attraction of foreign investment in the Transcarpathian region within the cross-border region. Investment cooperation with the territories bordering the countries of the European Union - Poland, Romania, and Hungary - is analyzed. Slovakia. It is established that the most intensive cooperation is carried out in the Ukrainian-Hungarian cross-border region. In addition to foreign direct investment, Hungary provides both lending assistance and through Egan Ede's Economic Development Program, strengthening economic, cultural, and historical ties with its border areas. Using statistical methods, the inflow of foreign direct investment in the Transcarpathian region is analyzed. It is established that the total volume of foreign direct investment is 243 million US dollars, including from the countries of the European Union 225.3 million US dollars, which is 92.7% of the total. It is determined that the greatest interest among foreign investors by type of economic activity is as follows: industry - 77.3% (total), wholesale and retail trade - 5.2%, then - transport, agriculture, forestry and fisheries, construction, real estate transactions. The share of Hungarian investments in the Transcarpathian region is most significant among neighboring countries. The possibilities of using the experience of Hungary in the administrative-territorial and land reform and the possibility of applying it in territorial communities are considered. It is proposed to create an association of agricultural producers in the united communities with the participation of farmers, private farms, and foreign investors. The methodology and principles of creating the association are laid down. The study identified factors that hinder the process of investing and improving the investment climate in the cross-border region. The most important is the insufficient development of border infrastructure, inadequate institutional support for investment activities, low quality of human capital, the inertia of border business.

Key words: *investments, investment cooperation, cross - border cooperation, personal farms, association.*

Постановка проблеми. Економічне зростання регіонів в нинішній економічній ситуації в значній мірі залежить від залучення інвестицій і, насамперед, іноземних. Транскордонне співробітництво, як специфічна особливість регіону, надає переваги інвестиційному співробітництву тим територіям, що, насамперед, мають дотичний кордон з країнами Європейського Союзу. Відповідно, важливими стають дослідження специфіки транскордонного інвестиційного співробітництва Закарпатської області в межах транскордонних регіонів, і, насамперед, з прикордонним регіоном Угорщини, як один з пріоритетних напрямів інвестиційного розвитку території.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми інвестування економіки завжди знаходились у центрі уваги економічної думки. Дослідженню іноземних інвестицій та їх впливу на економічний розвиток регіону присвячені праці багатьох науковців, зокрема: О. Амоша [1], В. Борщевський [2], В. Геєць [3], В. Гоблик [4], Е. Данилюк [5], М. Долішній [6], Н. Мікула [7], Т. Олешко [8], І. Сторонянська [9] та інших вчених. Однак майже не приділено уваги аспектам українсько-угорського співробітництва, а особливості транскордонного інвестиційного співробітництва країн ЄС із Закарпатською областю і надалі недостатньо вивчені.

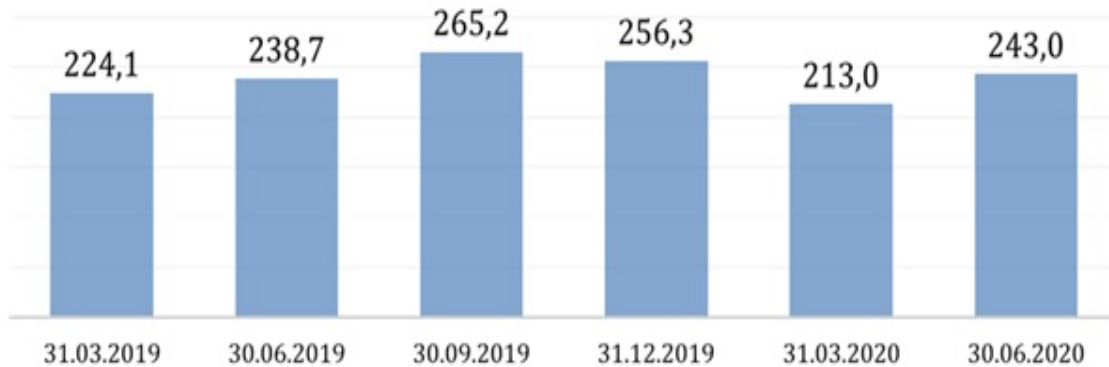
Формулювання мети статті – дослідити особливості інвестиційного співробітництва України та Угорщини в межах транскордонного регіону. Для досягнення поставленої мети необхідно проаналізувати динаміку та особливості інвестиційного співробітництва України та Угорщини в межах транскордонного регіону; визначити причини, які стримують подальший розвиток цієї сфери співпраці та окреслити способи покращення

інвестиційного співробітництва за участю фермерських та особистих селянських господарств.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Основними тенденціями у розвитку транскордонних регіонів є подальша активізація інвестиційної співпраці на основі збільшення обсягів залучення іноземних інвестицій з країн ЄС у прикордонні території України, реалізація спільних бізнес-проектів, включаючи розробку нових продуктів і послуг, зокрема в туристичній та науково-освітній галузях, сфері ІТ-технологій, агропродовольчому секторі, видобувній промисловості тощо. Закарпатська область межує з чотирма країнами Європейського Союзу, що дає змогу вести активну інвестиційно-економічну діяльність в межах українсько-польського, українсько-угорського, українсько-словацького та українсько-румунського транскордонних регіонів. Це, з одного боку, дозволяє їй використовувати синергетичні ефекти від поліпшення інвестиційного клімату під впливом економічної та регіональної політики ЄС, а з іншого, ставить проблему вибору інвестиційних пріоритетів при роботі в межах кожного з транскордонних регіонів, до складу яких вона входить. До того ж, історичні традиції та налагоджені господарські зв'язки закарпатських підприємців у словацько-українському та угорсько-українському транскордонних регіонах дещо послаблюють розвиток інвестиційно-економічної співпраці області в українсько-польському та українсько-румунському транскордонних регіонах. Однак найбільш інтенсивна співпраця відбувається в межах українсько-угорському регіоні [10].

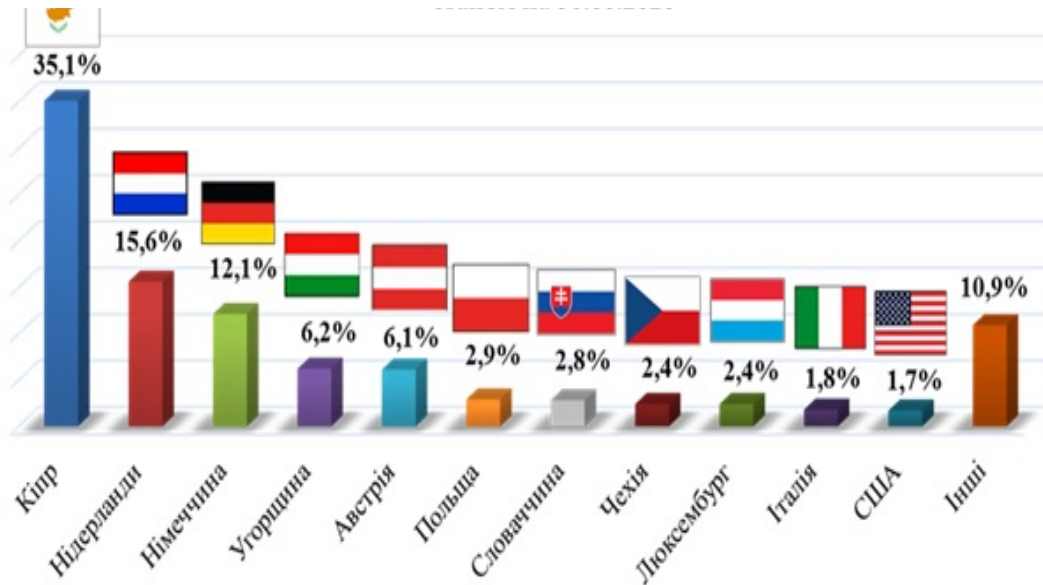
За даними Національного банку України [11] на 30.06.2020 р. в Закарпатську область залучено 243,0 млн дол. США прямих іноземних інвестицій. Обсяг прямих інвестицій у розрахунку на одну особу становив 194,0 дол. США [12]. У цілому збільшення сукупного обсягу іноземного капіталу, з урахуванням курсової різниці, у I півріччі 2020 року становило (-

13,3) млн дол. США, що на 5,2 % менше обсягів інвестицій до початку року. Із країн Європейського Союзу надійшло 225,3 млн дол. США інвестицій (92,7 % загального обсягу), 17,7 млн дол. США (7,3 %) – з інших країн (рис. 1).

**Рис. 1. Прямі інвестиції (інструменти участі в капіталі)
в економіці Закарпатської області**

Прямі іноземні інвестиції за видами економічної діяльності розміщені наступним чином: промисловість – 77,3 % (загального обсягу), оптова та роздрібна торгівля, ремонт транспортних засобів і мотоциклів – 5,2 %, транспорт, складське господарство, поштова та кур’єрська діяльність – 2,4 %, сільське господарство, лісове та рибне господарство – 0,6 %, будівництво – 0,1 %, операції з нерухомим майном – 9,3 %, тимчасове розміщення й організація харчування – 2,6 %, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – 1,0 %, охорона здоров’я та надання соціальної допомоги – 1,2 %, інші види – 0,3 % (інформація та телекомунікації; фінансова та страхова діяльність; професійна, наукова та технічна діяльність; освіта) [13] (рис. 2).

Найбільші обсяги прямих іноземних інвестицій надійшли з: 1 - Кіпру – 85,2 млн дол. США (35,1 % загального обсягу), 2 - Нідерландів – 37,8 млн дол. США (15,6 %), 3 - Німеччини – 29,5 млн дол. США (12,1 %), 4 - Угорщини – 15,0 млн дол. США (6,2 %), 5 - Австрії – 14,9 млн дол. США (6,1 %), 6 - Польща – 7,0 млн дол. США (2,9 %), 7 - Словаччина – 6,8 млн дол. США (2,8 %), 8 - Чехія – 5,8 млн дол. США (2,4 %), 9 - Люксембург – 5,7 млн дол. США (2,4 %), 10 - Італії – 4,3 млн дол. США (1,8 %), 11 - Сполучених Штатів Америки – 4,1 млн дол. США (1,7 %) [14].

Рис. 2. Географічна структура залучених іноземних інвестицій станом на 30.06.2020 р.

За час незалежності України постійно була відчутною наявність угорського капіталу в економіці Закарпатської області. Частка капіталовкладень Угорщини у Закарпатську область серед прикордонних територій є найбільшою і залишалася незмінною протягом багатьох років, Угорщина завжди була в п'ятірці найбільших інвесторів надаючи значну фінансову допомогу в різних сферах: медицині, розбудові прикордонної інфраструктури, фінансування проектів в сільському господарстві, переробці сільгосппродукції, туризмі як згідно Рамкового договору між Урядом України та Урядом Угорщини про надання кредиту на умовах пов'язаної допомоги, так і через Програму економічного розвитку Егана Еде, яка була започаткована у 2016 році з метою підтримки підприємництва та заохочення місцевих стартапів, що відкриває нові можливості співпраці, зміцнюючи історичні, культурні та економічні зв'язки з прикордонним регіоном Угорщини. За п'ять років роботи фонд розглянув більше 5700 заявок на

виділення коштів для економічного розвитку, 18000 заявок на будівництво та ремонтні роботи 6 заявок на оренду сільськогосподарських земель. На сьогоднішній день фінансову підтримку отримали понад 16600 особистих селянських господарств та приватних підприємців. Більше 5700 проектів, що виграли і отримали підтримку, сприяли створенню тисячі робочих місць, сучасні ферми та малі підприємства. Субсидії використовувались для заміни машин і обладнання та ремонту [15].

Досвід Угорщини в проведенні земельної реформи, раціональне використання природних і людських ресурсів може слугувати хорошим прикладом для України, а з іншого боку, реформа може мати великий вплив на Закарпаття, оскільки значна частина населення задіяна в основному у сфері сільського господарства. Проте, земельні питання в Закарпатській області повинні бути керовані з боку громадських об'єднань особистих селянських та фермерських господарств і таке управління має носити суто економічний характер, тобто повинні бути створені механізми зацікавленості працівників села в результатах своєї праці. Для цих цілей доцільно провести загальні збори зацікавлених потенційних виробників сільськогосподарської продукції в кожній територіальній громаді для поставок на іноземному інвестору, на яких буде запропоновано створення асоціації виробничих особистих селянських та фермерських господарств.

Методика та принципи створення асоціації були досліджені на прикладах світової практики і на озброєння можна взяти досвід створення асоціацій датської і французької господарств. Фермерські та ОСГ області за особистою згодою передають частину своїх земель під управління асоціації. Передача земель під управління виповнюється на договірній основі і не має на увазі передачу право власності на землю в користь асоціації. Кожне господарство один раз на рік (попередньо січень-лютий) має право подати заявку на вступ до асоціації або вихід з асоціації, при цьому разом з виходом всі землі, передані під управління асоціації, повинні бути без змін повернуті

власнику. Ніякого тиску на вхід або вихід з асоціації не повинно бути – все виконується на добровільних засадах. Природно, що членом асоціації також буде і сам іноземний інвестор, внесок якого визначається грошовим внеском, необхідному для розвитку асоціації, з пайовою участю в асоціації – як середня величина акцій одного господарства. Наприклад, в асоціацію подали заявки 200 сільгоспвиробників з рівними ділянками землі, частка кожного – 2%, відповідно, частка керівництва в асоціації становитиме також 2%. Робота асоціації базується на неприбутковій основі, тобто покриваються тільки витрати на утримання персоналу та оплати виконуваних робіт, перелік яких затверджується правлінням асоціації. Для полів, прийнятих під управління асоціацією, будуть встановлюватися програми сівозміни, гарантії збуту всієї вирощеної на цих полях продукції за цінами, затвердженими на момент посівів, тобто з отриманням гарантованого прибутку. Також асоціація візьме участь в схвалення посівного матеріалу, а при необхідності – їх закупівля буде виконана за рахунок коштів іноземних інвестицій у рахунок майбутніх поставок продукції з передачею в фонд асоціації для розподілу між членами асоціації. В рамках асоціації планується розробити забезпечення фермерських та особистих селянських господарств мінеральними добривами через установку складу тривалого зберігання, куди мінеральні добрива, закуплені в листопаді-грудні за найнижчими цінами року, великими оптовими партіями, будуть передані на зберігання з метою подальшого розподілу між учасниками згідно з раніше поданих заявок.

Ціна закупівлі продукції через асоціацію для потреб іноземного інвестора буде проводитися по більш низькою ціною, ніж на ринку, однак для розрахунків повинен бути прийнятий інший показник – величина заробітку членів асоціації. Додатково іноземний інвестор для членів асоціації буде регулярно проводити програми навчання власникам ОСГ, передавати належну європейську практику.

Однак, процес інвестування та покращення інвестиційного клімату в транскордонному регіоні і надалі стримується наступними чинниками:

- залишаються слабкий розвиток прикордонної інфраструктури, передусім з огляду на недостатню кількість прикордонних пунктів пропуску
- невідповідне інституційне забезпечення інвестиційної діяльності,
- низька якість людського капіталу та проблеми в розвитку підприємницького середовища прикордонних регіонів, що виливається в інертність транскордонного бізнесу.

Удосконалення також потребує наявна науково-освітня база, насамперед у контексті підвищення рівня інноваційної спроможності, стан комунальної та транспортної інфраструктури, підготовка земельних ділянок в частині належної якості, інформаційне забезпечення та якість супроводу інвестиційних проектів на регіональному рівні [16; 17].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши сучасний стан, перспективи розвитку інвестиційної діяльності в межах українсько-угорського транскордонного регіону, можна констатувати, що динаміка залучення інвестицій в прикордонний регіон Закарпаття з року в рік покращується. Існують певні проблеми в розвитку інвестиційної діяльності та покращення інвестиційного клімату. Необхідно розробити інвестиційну програму залучення іноземного інвестора як на рівні регіону, так і в кожній територіальній громаді враховуючи специфіку кожної із них.

Література

1. Амоша О. І., Вишневецький В. П., Ляшенко В. І. та ін. Індустрія 4.0: напрямки залучення інвестицій з урахуванням інтересів вітчизняних виробників. Економічний вісник Донбасу. 2019. № 3. С. 189-216.
2. Борщевський В. В. Українсько-польське економічне співробітництво в умовах євроінтеграції: монографія. Львів: Аверс, 2007.

3. Геєць В. М., Осташко Т. О. Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: економічні виклики та нові можливості: наукова доповідь. Київ: ІЕП НАНУ, 2016. С. 10.
4. Гоблик В. В. Спільні транскордонні регіони України та ЄС: зовнішньоекономічний аспект: монографія. Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2012.
5. Данилюк Е. Трансграничное сотрудничество: теория, методология, практика: монографія. Минск: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2014.
6. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети: монографія. Київ: Наукова думка, 2006. 512 с.
7. Мікула Н. А. Єврорегіони: досвід та перспективи: монографія. Львів: ІРД НАН України, 2013.
8. Олешко Т. І. Особливості залучення іноземних інвестицій в економіку України. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/4_2019/6.pdf.
9. Сторонянська І. Регіональний розвиток України: проблеми інтеграції та конвергенції. Львів: ІРД НАН України, 2010. 324 с.
10. Гоблик В. В. Інвестиційно-економічне співробітництво в межах транскордонних регіонів, сформованих на кордоні України з ЄС. Агросвіт. 2013. № 12. С. 34-38.
11. Національний Банк України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=29318281>.
12. Закарпатська обласна державна адміністрація. URL: <https://carpathia.gov.ua>
13. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
14. Міністерство фінансів України. URL: <http://minfin.gov.ua>
15. Egán Ede Kárpátaljai Gazdaságfejlesztési Központ. URL: <https://eganede.com>

16. Гоблик В. В. Міжнародна конкурентоспроможність прикордонного регіону (на прикладі Закарпатської області). Ефективна економіка. 2015. № 1 (15).
17. Гоблик В. В. Формирование инвестиционного климата в странах с развивающейся экономикой. Евразийская интеграция: экономика, право, политика: международный научно-аналитический журнал / гл. ред. С. Ю. Глазьев. Санкт-Петербург, 2013. № 13. С. 84-92.

References

1. Amosha O. I., Vyshnevs'kyj V. P., Ljashenko V. I. ta in. Industrija 4.0: naprjamky zaluchennja investycij z urakhuvannjam interesiv vitchyznjanykh vyrobnykiv [Industry 4.0: areas of investment attraction taking into account the interests of domestic producers]. Ekonomichnyj visnyk Donbasu. 2019. № 3. S. 189-216. [in Ukraine].
2. Borshhevs'kyj V. Ukrajin'sjko-poljsjke ekonomichne spivrobitnyctvo v umovakh jevrointeghraciji: monohrafija [Ukrainian-Polish economic cooperation in the context of European integration: monograph]. Ljviv: Avers, 2007. [in Ukraine].
3. Ghejecj V. M., Ostashko T. O. Implementacija Ughody pro asociaciju mizh Ukrajinuju ta JeS: ekonomichni vyklyky ta novi mozhlyvosti [Implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU: economic challenges and new opportunities]. Kyjiv: IEP NANU, 2016. S.10. [in Ukraine].
4. Hoblyk V. V. Spiljni transkordoni rehiony Ukrajinu ta JeS: zovnishnjoekonomichnyj aspekt: monohrafija [Common cross-border regions of Ukraine and the EU: foreign economic aspect: monograph]. Ljviv: Instytut rehional'nykh doslidzhenj NAN Ukrajinu, 2012. [in Ukraine].
5. Danyljuk E. Transghranychnoe sotrudnychestvo: teoryja, metodologhyja, praktyka: monohrafija [Cross-border cooperation: theory, methodology, practice: monograph].

- practice: monograph]. Mynsk: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2014. [in Ukraine].
6. Dolishnij M. I. Reghionaljna polityka na rubezhi XX–XXI stolitj: novi priorytety: monohrafija [Regional policy at the turn of the XX-XXI centuries: new priorities: monograph]. Kyjiv: Naukova dumka, 2006. 512 s. [in Ukraine].
 7. Mikula N. A. Jevroreghiony: dosvid ta perspektyvy: monohrafija [Euroregions: experience and prospects: monograph]. Ljviv: IRD NAN Ukrainy, 2013. [in Ukraine].
 8. Oleshko T. I. Osoblyvosti zaluchennja inozemnykh investycij v ekonomiku Ukrainy [Features of attracting foreign investment into the economy of Ukraine]. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2019/6.pdf. [in Ukraine].
 9. Storonjansjka I. Reghionaljnyj rozvytok Ukrainy: problemy integraciji ta konverghenciji [Regional development of Ukraine: problems of integration and convergence]. Ljviv: IRD NAN Ukrainy, 2010. 324 s. [in Ukraine].
 10. Hoblyk V. V. Investycijno-ekonomichne spivrobotnyctvo v mezhakh transkordonnykh reghioniv, sformovanykh na kordoni Ukrainy z JeS. Aghrosvit. 2013. № 12. S. 34-38. [in Ukraine].
 11. Nacionaljnyj Bank Ukrainy. Oficijne internet-predstavnyctvo [National Bank of Ukraine. Official online representation]. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=29318281>. [in Ukraine].
 12. Zakarpatsjka oblasna derzhavna administracija [Transcarpathian Regional State Administration]. URL: <https://carpathia.gov.ua>. [in Ukraine].
 13. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. [in Ukraine].
 14. Ministerstvo finansiv Ukrainy [Ministry of Finance of Ukraine]. URL: <http://minfin.gov.ua>. [in Ukraine].
 15. Egán Ede Kárpátaljai Gazdaságfejlesztési Központ. URL: <https://egandede.com>. [in Hungarian].

16. Hoblyk V. V. Mizhnarodna konkurentospromozhnistj prykordonnogho reghionu (na prykladi Zakarpatsjkoji oblasti) [International competitiveness of the border region (on the example of the Transcarpathian region)]. *Efektivna ekonomika*. 2015. № 1(15). [in Ukraine].
17. Hoblyk V. V. Formirovanie investitsionnogo klimata v stranakh s razvivayushcheysya ekonomikoy [Formation of an investment climate in emerging economies]. *Yevraziyskaya integratsiya: ekonomika, pravo, politika*. 2013. № 13. S.84-92. [in Russian].